HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a patra)

17 noiembrie 2015*

„Trimitere preliminară — Articolul 56 TFUE — Libera prestare a serviciilor — Restricții — Directiva 96/71/CE — Articolul 3 alineatul (1) — Directiva 2004/18/CE — Articolul 26 — Achiziții publice — Servicii poștale — Reglementare a unei entități regionale a unui stat membru care impune ofertanților și subcontractanților lor să se angajeze să plătească un salariu minim personalului care execută prestațiile care fac obiectul unui contract de achiziții publice”

În cauza C-115/14,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Oberlandesgericht Koblenz (Tribunalul Regional Superior din Koblenz, Germania), prin decizia din 19 februarie 2014, primită de Curte la 11 martie 2014, în procedura

RegioPost GmbH & Co. KG

împotriva

Stadt Landau in der Pfalz,

cu participarea:

PostCon Deutschland GmbH,

Deutsche Post AG,

CURTEA (Camera a patra),

compusă din domnul L. Bay Larsen, președintele Camerei a treia, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a patra, domnii J. Malenovský și M. Safjan și doamnele A. Prechal (raportor) și K. Jürimäe, judecători,

avocat general: domnul P. Mengozzi,

grefier: domnul K. Malacek, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 29 aprilie 2015,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru RegioPost GmbH & Co. KG, de A. Günther, Rechtsanwalt;

— pentru Stadt Landau in der Pfalz, de R. Goodarzi, Rechtsanwalt;

* Limba de procedură: germana.

— pentru PostCon Deutschland GmbH, de T. Brach, Rechtsanwalt;

— pentru Deutsche Post AG, de W. Krohn și de T. Schneider, Rechtsanwälte;

— pentru guvernul german, de T. Henze și de A. Lippstreu, în calitate de agenți;

— pentru guvernul danez, de C. Thorning și de M. Wolff, în calitate de agenți;

— pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de M. Salvatorelli, avvocato dello Stato;

— pentru guvernul austriac, de M. Fruhmann, în calitate de agent;

— pentru guvernul norvegian, de K. Nordland Hansen și de P. Wennerås, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Europeană, de A. Tokár, de J. Enegren și de S. Grünheid, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 9 septembrie 2015,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 56 TFUE coroborat cu articolul 3 alineatul (1) din Directiva 96/71/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 1996 privind detașarea lucrătorilor în cadrul prestării de servicii (JO 1997, L 18, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 4, p. 29) și a articolului 26 din Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii (JO L 134, p. 114, Ediție specială, 06/vol. 8, p. 116, rectificare în JO 2004, L 351, p. 44), astfel cum a fost modificată prin Regulamentul (UE) nr. 1251/2011 al Comisiei din 30 noiembrie 2011 (JO L 319, p. 43, denumită în continuare „Directiva 2004/18”).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între RegioPost GmbH & Co. KG (denumită în continuare „RegioPost”), pe de o parte, și Stadt Landau in der Pfalz (orașul Landau în Palatinat, Germania, denumit în continuare „orașul Landau”), pe de altă parte, cu privire la obligația, impusă ofertanților și subcontractanților lor în cadrul atribuirii unui contract de achiziții publice de servicii poștale ale acestui oraș, de a se angaja să plătească un salariu minim personalului care execută prestațiile care fac obiectul acestui contract de achiziții publice.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 96/71

3 Directiva 96/71 prevede la articolul 1, intitulat „Domeniul de aplicare”:

„(1) Prezenta directivă se aplică întreprinderilor înființate într-un stat membru care, în cadrul prestării de servicii transnaționale, detașează lucrători, conform alineatului (3), pe teritoriul unui stat membru.

[…]

(3) Prezenta directivă se aplică în măsura în care întreprinderile menționate la alineatul (1) iau una dintre următoarele măsuri cu caracter transnațional:

(a) detașarea unui lucrător, în numele întreprinderii sau sub coordonarea acesteia, pe teritoriul unui stat membru, în cadrul unui contract încheiat între întreprinderea care face detașările și destinatarul prestării de servicii care își desfășoară activitatea în statul membru respectiv, dacă există un raport de muncă între întreprinderea care face detașarea și lucrător pe perioada detașării

sau

(b) detașarea unui lucrător pe teritoriul unui stat membru la o unitate sau întreprindere care aparține grupului, dacă există un raport de muncă între întreprinderea care face detașarea și lucrător pe perioada detașării

sau

(c) detașarea, în calitate de întreprindere cu încadrare în muncă temporară sau întreprindere care a pus la dispoziție un lucrător, a unui lucrător la o întreprindere utilizatoare înființată sau care își desfășoară activitatea pe teritoriul unui stat membru, dacă există un raport de muncă între întreprinderea cu încadrare în muncă temporară sau întreprinderea care a pus la dispoziție lucrătorul și lucrător pe perioada detașării.

[…]”

4 Articolul 3 din directiva menționată, intitulat „Condiții de muncă și de încadrare în muncă”, prevede la alineatele (1) și (8):

„(1) Statele membre asigură că, indiferent de legea aplicabilă raporturilor de muncă, întreprinderile menționate la articolul 1 alineatul (1) garantează lucrătorilor detașați pe teritoriul lor condiții de muncă și de încadrare în muncă cu privire la următoarele aspecte stabilite în statul membru pe teritoriul căruia sunt executate lucrările:

— prin acte cu putere de lege și acte administrativ

și/sau

— prin convenții colective sau sentințe arbitrale de generală aplicare în sensul alineatului (8), în măsura în care acestea se referă la activitățile menționate în anexă:

[…]

(c) salariul minim, inclusiv plata orelor suplimentare; prezenta literă nu se aplică sistemelor complementare de pensii;

[…]

În sensul prezentei directive, noțiunea de salariu minim, menționată la alineatul (1) litera (c), este definită de legislația și practica națională a statului membru pe teritoriul căruia este detașat lucrătorul.

[…]

(8) Prin convenții colective sau sentințe arbitrale declarate de generală aplicare se înțelege convențiile colective sau sentințele arbitrale care trebuie respectate de către toate întreprinderile aparținând sectorului sau profesiei respective și care țin de domeniul teritorial de aplicare al acestora.

[…]”

Directiva 2004/18

5 Considerentele (2), (33) și (34) ale Directivei 2004/18 au următorul cuprins:

„(2) Atribuirea contractelor încheiate în statele membre în numele statului, al colectivităților teritoriale și al altor organisme de drept public trebuie să respecte principiile prevăzute de tratat, în special principiul liberei circulații a mărfurilor, principiul libertății de stabilire și principiul libertății de a presta servicii, precum și principiile care decurg din acestea, precum egalitatea de tratament, nediscriminarea, recunoașterea reciprocă, proporționalitatea și transparența. Cu toate acestea, în ceea ce privește contractele de achiziții publice care depășesc o anumită valoare, se recomandă elaborarea unor dispoziții de coordonare comunitară a procedurilor interne de atribuire a contractelor fondate pe aceste principii, pentru a le putea garanta efectele și pentru a asigura un mediu concurențial în ceea ce privește achizițiile publice. Prin urmare, aceste prevederi de coordonare ar trebui interpretate în conformitate cu normele și principiile menționate anterior și în conformitate cu celelalte norme prevăzute de tratat.

[…]

(33) Condițiile de executare a unui contract sunt compatibile cu prezenta directivă, cu condiția să nu aibă, fie direct, fie indirect, un caracter discriminatoriu, și să fie anunțate în anunțul de participare sau în caietul de sarcini. Ele pot avea ca obiectiv, în special, încurajarea formării profesionale la locul de muncă, încadrarea în muncă a persoanelor cu dificultăți speciale de integrare, lupta împotriva șomajului sau protecția mediului. […]

(34) Actele cu putere de lege, actele administrative și convențiile colective, atât cele interne, cât și cele comunitare, care sunt în vigoare în domeniul condițiilor de muncă și al securității muncii, se aplică pe perioada de executare a unui contract de achiziții publice, cu condiția ca astfel de norme, precum și punerea lor în aplicare, să fie conforme cu dreptul comunitar. În situațiile transfrontaliere, în care lucrătorii unui stat membru prestează servicii într-un alt stat membru în cadrul unui contract de achiziții publice, Directiva [96/71] prevede condițiile minime care trebuie respectate în țara gazdă în ceea ce privește lucrătorii detașați. În cazul în care dreptul intern prevede dispoziții în acest sens, nerespectarea acestor obligații poate fi considerată o abatere gravă sau o încălcare a eticii profesionale de către operatorul economic și care poate duce la excluderea respectivului operator economic din procedura de atribuire a unui contract de achiziții publice.”

6 Conform articolului 7 litera (b) prima liniuță din Directiva 2004/18, aceasta se aplică, printre altele, contractelor de achiziții publice de servicii a căror valoare estimată, fără taxa pe valoarea adăugată, este egală sau mai mare de 200 000 de euro, atribuite de autoritățile contractante, altele decât autoritățile guvernamentale centrale prevăzute în anexa IV la această directivă.

7 Articolul 26 din directiva menționată, intitulat „Condiții de executare a contractului”, prevede:

„Autoritățile contractante pot prevedea condiții speciale privind executarea contractului, cu condiția să fie compatibile cu dreptul comunitar și să fie menționate în anunțul de participare sau în caietul de sarcini. Condițiile de executare a unui contract se pot referi, în special, la aspecte sociale și de mediu.”

8 Articolul 27 din aceeași directivă, intitulat „Obligații referitoare la impozite, protecția mediului, dispozițiile de protecție și condițiile de muncă”, prevede:

„(1) Autoritatea contractantă poate indica sau poate fi obligată de un stat membru să indice în caietul de sarcini organismul sau organismele de la care candidații sau ofertanții pot obține informații pertinente privind obligațiile referitoare la […] condițiile de muncă în vigoare în statul membru, în regiunea sau în localitatea în care urmează să fie realizate lucrările sau serviciile și care se vor aplica lucrărilor efectuate pe șantier sau serviciilor furnizate în decursul perioadei de executare a contractului.

(2) Autoritatea contractantă care furnizează informațiile prevăzute la alineatul (1) solicită ofertanților sau candidaților la procedurile de atribuire a contractelor de achiziții publice să menționeze că, la elaborarea ofertei, au ținut seama de obligațiile referitoare la dispozițiile privind protecția și condițiile de muncă în vigoare în locul în care urmează să fie realizate lucrările sau serviciile.

[…]”

Dreptul german

Dreptul federal

9 Articolul 97 alineatul 4 din Legea de sancționare a restricțiilor privind concurența (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen), în versiunea din 26 iunie 2013 (BGBl. 2013 I, p. 1750), astfel cum a fost modificată ultima dată prin articolul 5 din Legea din 21 iulie 2014 (BGBl. 2014 I, p. 1066), prevede:

„Contractele sunt atribuite unor întreprinderi specializate, eficiente, fiabile și care respectă legea. Executarea contractului poate fi supusă unor cerințe suplimentare impuse adjudecatarului care privesc, printre altele, aspecte sociale, de mediu sau de inovare, dacă acestea au un raport obiectiv cu obiectul contractului și sunt menționate în descrierea prestației care urmează să fie furnizată. Adjudecatarul nu poate fi supus altor cerințe sau unor cerințe care le depășesc pe cele menționate mai sus decât dacă ele sunt prevăzute în legislația statului federal sau a landurilor.”

10 În temeiul Legii privind condițiile de muncă obligatorii aplicabile prestărilor de servicii transfrontaliere (Gesetz über zwingende Arbeitsbedingungen bei grenzüberschreitenden Dienstleistungen – Arbeitnehmer-Entsendegesetz) din 26 februarie 1996 (BGBl. 1996 I, p. 227, denumită în continuare „AEntG”), o convenție colectivă care stabilește un salariu minim obligatoriu pentru sectorul serviciilor poștale a fost încheiată la 29 noiembrie 2007 și a fost declarată de generală aplicare în privința tuturor întreprinderilor din acest sector printr-un regulament din 28 decembrie 2007. Cu toate acestea, printr-o hotărâre a Bundesverwaltungsgericht (Curtea Administrativă Federală) din 28 ianuarie 2010, acest regulament a fost anulat, astfel încât la data faptelor din cauza principală nu exista, în sectorul serviciilor poștale, un salariu minim obligatoriu.

11 Legea privind stabilirea unui salariu minim general (Gesetz zur Regelung eines allgemeinen Mindestlohns) din 11 august 2014 (BGBl. 2014 I, p. 1348) prevede, în principiu, pentru toți lucrătorii, începând de la 1 ianuarie 2015, dreptul la un salariu minim în cuantum brut de 8,50 euro pe oră.

Dreptul landului Renania-Palatinat

12 Articolul 1 din Legea landului Renania-Palatinat referitoare la garantarea respectării convențiilor colective și a salariului minim la atribuirea contractelor de achiziții publice (Landesgesetz zur Gewährleistung von Tariftreue und Mindestentgelt bei öffentlichen Auftragsvergaben) din 1 decembrie 2010 (denumită în continuare „LTTG”) prevede la alineatul (1):

„Prezenta lege combate denaturările concurenței care apar cu ocazia atribuirii contractelor de achiziții publice în urma angajării de forță de muncă ieftină și urmărește reducerea cheltuielilor care rezultă pentru sistemele de protecție socială. În acest scop, legea prevede că autoritățile contractante […] nu au dreptul să desemneze ca adjudecatari ai contractelor de achiziții publice, în conformitate cu prezenta lege, decât acele întreprinderi care plătesc angajaților lor salariul minim stabilit în prezenta lege și care respectă convențiile colective.”

13 Articolul 3 din LTTG, intitulat „Salariul minim”, prevede la alineatul (1):

„În măsura în care nu se poate impune respectarea convențiilor colective în temeiul articolului 4, contractele de achiziții publice pot fi atribuite numai unor întreprinderi care, la depunerea ofertei, se angajează în scris să plătească personalului lor în schimbul executării prestației un salariu de cel puțin 8,50 euro brut pe oră (salariu minim) și să aplice în beneficiul salariaților, pe durata executării, modificările privind salariul minim […]. […] În cazul în care declarația cu privire la salariul minim nu a fost prezentată la depunerea ofertei și nu este prezentată nici după formularea unei cereri în acest sens, oferta este exclusă de la examinare. În cazul în care serviciul [competent] a publicat modele […] de declarații privind remunerația minimă, acestea pot fi utilizate.”

14 În urma adoptării Regulamentului guvernului landului Renania–Palatinat din 11 decembrie 2012, remunerația minimă pe oră prevăzută la articolul 3 alineatul 1 din LTTG are în prezent un cuantum brut de 8,70 euro pe oră.

15 Potrivit articolului 4 din LTTG, intitulat „Obligația respectării convențiilor colective”:

„(1) Contractele de achiziții publice care intră în domeniul de aplicare al Legii privind condițiile de muncă aplicabile în mod obligatoriu lucrătorilor detașați transfrontalier sau lucrătorilor angajați în mod obișnuit pe teritoriul național [(Gesetz über zwingende Arbeitsbedingungen für grenzüberschreitend entsandte und für regelmäßig im Inland beschäftigte Arbeitnehmer und Arbeitnehmerinnen) din 20 aprilie 2009 (BGBl. 2009 I, p. 799)], în versiunea aplicabilă, pot fi atribuite numai unor întreprinderi care, la depunerea ofertei, se angajează în scris să plătească personalului lor în schimbul executării prestației o remunerație care, prin cuantumul și modalitățile sale, corespunde cel puțin dispozițiilor convenției colective care este obligatorie pentru întreprinderea respectivă în temeiul [legii menționate].

[…]

(6) În cazul în care declarația referitoare la respectarea convențiilor colective nu a fost prezentată la depunerea ofertei și nu este prezentată nici după formularea unei cereri în acest sens, oferta este exclusă de la examinare. În cazul în care serviciul [competent] a publicat modele […] de declarații privind respectarea convențiilor colective, acestea pot fi utilizate.”

16 Articolul 5 din LTTG, intitulat „Subcontractanți”, prevede la alineatul (2):

„În cazul executării unor prestații contractuale de către subcontractanți, întreprinderea garantează respectarea de către aceștia a obligațiilor prevăzute la articolele 3 și 4 și prezintă autorității contractante declarații ale subcontractanților referitoare la salariul minim și la respectarea convențiilor colective. […]”

17 Articolul 6 din LTTG, intitulat „Probe și control”, impune anumite obligații adjudecatarului și subcontractanților referitoare, printre altele, la păstrarea și la punerea la dispoziție de documente și de date, prin care se urmărește să se permită autorității contractante să controleze respectarea obligațiilor impuse de LTTG.

18 Articolul 7 din LTTG, intitulat „Sancțiuni”, prevede:

„(1) Pentru a asigura respectarea obligațiilor definite la articolele 3-6, autoritățile contractante stabilesc de comun acord cu adjudecatarul, pentru fiecare încălcare culpabilă, o penalitate contractuală de 1 % din valoarea contractului; în cazul unor încălcări multiple, suma totală a penalităților nu poate fi mai mare de 10 % din valoarea contractului. Adjudecatarul este obligat de asemenea la plata penalității contractuale menționate în prima teză atunci când încălcarea este imputabilă unuia dintre subcontractanții săi, iar adjudecatarul avea cunoștință despre încălcare sau trebuia să aibă cunoștință despre aceasta. În cazul în care cuantumul penalității contractuale este disproporționat, acesta poate fi redus de către autoritatea contractantă până la cuantumul adecvat, la cererea adjudecatarului […]

(2) Autoritățile contractante stabilesc de comun acord cu adjudecatarul că încălcarea, care constituie cel puțin o neglijență gravă și considerabilă, a prevederilor articolelor 3-6 de către adjudecatar autorizează autoritatea contractantă să rezilieze contractul fără preaviz pentru existența unui motiv grav.

(3) În cazul în care adjudecatarul sau un subcontractant a încălcat cel puțin prin săvârșirea unei neglijențe grave sau în mod repetat obligațiile care îi revin în temeiul prezentei legi, autoritățile contractante pot să îl excludă pe acest adjudecatar sau pe acest subcontractant de la atribuirea contractelor de achiziții publice pe o durată de cel mult trei ani.

[…]”

Litigiul principal și întrebările preliminare

19 Din decizia de trimitere reiese că, la 23 aprilie 2013, orașul Landau a lansat, la nivelul Uniunii Europene, o cerere de ofertă, într-o procedură deschisă, împărțită în două loturi, având ca obiect un contract de achiziții publice referitor la serviciile poștale ale acestui oraș, care viza în special încheierea unui contract-cadru privind colectarea, transportul și distribuirea de scrisori, de colete și de pachete. Durata prevăzută a contractului era de doi ani, autoritatea contractantă putând să îl prelungească cel mult de două ori, de fiecare dată pentru o durată de un an.

20 Conform punctului III 2.2 punctul 4 din anunțul de participare, intitulat „Capacitatea economică și financiară”, „adjudecatarul respectă dispozițiile [LTTG]”.

21 La data faptelor din cauza principală, nu exista o convenție colectivă care să stabilească un salariu minim și care să fie obligatorie pentru întreprinderile din sectorul serviciilor poștale în temeiul AEntG. La aceeași dată, întreprinderile nici nu erau supuse obligației de plată a unui salariu minim general, instituită prin Legea din 11 august 2014 privind stabilirea unui salariu minim general.

22 Anexa E6 la caietul de sarcini al contractului în discuție în litigiul principal era intitulată „Model de declarație în conformitate cu articolul 3 alineatul 1 din LTTG”. Această anexă era destinată să permită ofertanților să prezinte, la momentul depunerii ofertei lor, propria declarație referitoare la salariul minim și pe cele ale subcontractanților lor.

23 Modelul de declarație avea următorul cuprins:

„Prin prezenta, mă angajez/ne angajăm:

1. să achit/să achităm salariaților, în cadrul executării prestației, cel puțin remunerația (brută) pe oră datorată în temeiul regulamentului landului în vigoare privind stabilirea salariului minim prevăzut la articolul 3 alineatul 2 a treia teză [din LTTG], cu excepția cazului în care prestația este furnizată de persoane în formare profesională;

2. să selectez/să selectăm subcontractanții cu atenție și să verific/să verificăm în special dacă ofertele lor ar putea fi calculate pe baza salariului minim care trebuie plătit;

3. în cazul executării contractului de către subcontractanți sau de către salariați ai unei agenții de muncă temporară ori de salariați ai agentului de muncă temporară al unui subcontractant, să garantez/să garantăm respectarea obligațiilor care rezultă din articolul 4 alineatul 1 din LTTG sau din articolul 3 alineatul 1 din LTTG și să prezint/să prezentăm autorității contractante declarații prin intermediul cărora subcontractanții și agențiile de muncă temporară se angajează să respecte remunerația minimă și convențiile colective;

4. să țin/să ținem la dispoziție dosare complete și verificabile cu privire la salariații repartizați pentru executarea contractului, să prezint/să prezentăm documentele respective autorității contractante la cererea acesteia și să informez/să informăm salariații cu privire la posibilitatea efectuării unor controale de către autoritatea contractantă.”

24 Prin scrisoarea din 16 mai 2013, RegioPost a arătat că declarațiile referitoare la salariul minim prevăzute la articolul 3 din LTTG erau contrare legislației din domeniul achizițiilor publice. Aceasta a atașat la oferta sa, depusă în termenele impuse, declarații ale subcontractanților săi redactate de ea însăși. Ea nu a depus însă o declarație privind respectarea salariului minim pentru ea însăși.

25 Prin e-mailul din 25 iunie 2013, orașul Landau a acordat RegioPost posibilitatea de a prezenta, într-un termen de 14 zile, declarațiile referitoare la salariul minim prevăzute la articolul 3 din LTTG, indicând în același timp că va exclude oferta RegioPost în cazul în care RegioPost nu va da curs acestei solicitări.

26 Prin scrisoarea din 27 iunie 2013, RegioPost s-a limitat la a-și reitera criticile și a anunțat că, în cazul excluderii ofertei sale, va formula o acțiune.

27 Prin scrisoarea din 11 iulie 2013, orașul Landau a informat RegioPost că, din cauza lipsei declarațiilor referitoare la salariul minim prevăzute la articolul 3 din LTTG, oferta sa nu putea fi evaluată. În aceeași scrisoare, acesta a precizat că primul lot al contractului va fi atribuit societății PostCon Deutschland GmbH, iar al doilea lot societății Deutsche Post AG.

28 Prin decizia din 23 octombrie 2013, Vergabekammer Rheinland-Pfalz (Camera pentru Achiziții Publice a Landului Renania-Palatinat) a respins acțiunea introdusă la 15 iulie 2013 de RegioPost, considerând în special că oferta acesteia din urmă fusese exclusă în mod întemeiat din cauza lipsei declarațiilor referitoare la salariul minim care fuseseră solicitate în mod legitim de autoritatea contractantă.

29 Sesizată cu litigiul în apel, instanța de trimitere consideră că soluționarea acestuia depinde de aspectul dacă este obligată să lase neaplicat articolul 3 din LTTG pentru motivul că această dispoziție ar fi incompatibilă cu dreptul Uniunii.

30 Instanța menționată consideră că articolul 3 alineatul 1 din LTTG conține o condiție specială privind executarea contractului care, în temeiul articolului 26 din Directiva 2004/18, este licită numai în cazul în care este compatibilă cu dreptul Uniunii.

31 Or, aceeași instanță apreciază că nu este în măsură să verifice această compatibilitate, inclusiv ținând seama de jurisprudența Curții și în special de Hotărârea Rüffert (C-346/06, EU:C:2008:189).

32 Instanța de trimitere consideră că faptul că RegioPost este o întreprindere stabilită în Germania și că ceilalți ofertanți au sediul pe teritoriul aceluiași stat membru nu se opune unei cereri de decizie preliminară, întrucât problema dacă o dispoziție a dreptului național trebuie să rămână neaplicată din cauza eventualei sale incompatibilități cu dreptul Uniunii este o problemă de drept care se ridică independent de naționalitatea părților la procedura de atribuire a unui contract sau la cea privind căile de atac.

33 În ceea ce privește compatibilitatea măsurii naționale în discuție în litigiul principal cu articolul 56 alineatul (1) TFUE, instanța de trimitere arată că obligația întreprinderilor stabilite în alte state membre decât Republica Federală Germania de a stabili salariile plătite angajaților lor la un nivel de remunerare mai ridicat, aplicabil la locul executării contractului situat în acest din urmă stat, determină pierderea de către aceste întreprinderi a avantajului concurențial pe care îl obțin datorită costurilor salariale mai reduse, în timp ce acest avantaj este adesea necesar pentru a compensa avantajele structurale de care beneficiază întreprinderile naționale și pentru a avea acces la piața vizată. Obligația de a respecta salariul minim prevăzut la articolul 3 alineatul 1 din LTTG ar constitui, prin urmare, un obstacol pentru întreprinderile stabilite în aceste alte state membre care este în principiu interzis prin articolul 56 primul paragraf TFUE.

34 Cu toate acestea, instanța de trimitere consideră că dreptul Uniunii nu se opune aplicării articolului 3 alineatul 1 din LTTG întreprinderilor respective în cazul în care condițiile de aplicare a articolului 3 alineatul (1) din Directiva 96/71 sunt îndeplinite. Or, potrivit acestei instanțe, se pot exprima îndoieli cu privire la acest aspect.

35 Pe de o parte, această instanță subliniază că, deși articolul 3 alineatul 1 din LTTG constituie într-adevăr un act cu putere de lege care stabilește nivelul salariului minim, această dispoziție nu garantează lucrătorilor plata de către angajatorul lor a salariului minim. Astfel, dispoziția națională menționată se limitează să interzică autorităților contractante să atribuie un contract de achiziții publice unor ofertanți care nu s-au angajat să plătească salariul minim pe care îl prevede lucrătorilor repartizați pentru executarea contractului de achiziții publice în cauză.

36 Pe de altă parte, instanța menționată arată că obligația referitoare la salariul minim prevăzută la articolul 3 alineatul 1 din LTTG privește doar lucrătorii adjudecatarului care sunt repartizați pentru executarea contractului de achiziții publice vizat. Or, un lucrător repartizat pentru executarea unui contract privat nu ar fi mai puțin demn de protecție socială decât un lucrător care este repartizat pentru executarea unui contract de achiziții publice.

37 În ceea ce privește concluzia care trebuie dedusă din Hotărârea Rüffert (C-346/06, EU:C:2008:189), instanța de trimitere arată că în doctrina germană s-a susținut în special că această hotărâre trebuie interpretată în sensul că articolul 3 alineatul (1) din Directiva 96/71 nu se opune unei dispoziții precum articolul 3 alineatul 1 din LTTG, care stabilește, într-un act cu putere de lege, un nivel minim al salariului, chiar dacă acesta nu trebuie respectat decât în cadrul exclusiv al executării contractelor de achiziții publice, întrucât cerința unei aplicări generale nu ar privi actele cu putere de lege, ci doar convențiile colective.

38 Instanța de trimitere afirmă însă că are îndoieli serioase cu privire la corectitudinea acestei teze. În ceea ce privește existența unei restricții privind o libertate fundamentală precum libera prestare a serviciilor, aceasta consideră că ar fi ilogic să se interpreteze articolul 3 alineatul (1) din directiva menționată în sensul că ar impune ca convențiile colective care stabilesc un salariu minim să fie de generală aplicare, incluzând toți lucrătorii din sectorul vizat, indiferent dacă sunt repartizați pentru executarea unor

contracte de achiziții publice sau a unor contracte private, în timp ce domeniul de aplicare al actelor cu putere de lege care stabilesc un salariu minim ar putea fi limitat numai la lucrătorii repartizați pentru executarea unor contracte de achiziții publice.

39 Instanța menționată apreciază că, în cazul în care ar trebui să se concluzioneze că o dispoziție națională precum articolul 3 alineatul 1 din LTTG, care impune ofertanților și subcontractanților lor obligația de a se angaja să plătească personalului care execută prestațiile care fac obiectul unui contract de achiziții publice un salariu minim, este compatibilă cu articolul 56 TFUE, ar trebui să se pună problema compatibilității cu articolul 26 din Directiva 2004/18 a sancțiunii prevăzute de dispoziția națională menționată în cazul încălcării acestei obligații, și anume excluderea ofertantului de la participarea la procedura de atribuire a contractului.

40 Instanța de trimitere consideră că această compatibilitate este îndoielnică întrucât, deși articolul 3 alineatul 1 din LTTG constituie o condiție specială privind executarea contractului în sensul articolului 26 din directiva menționată, aceasta din urmă nu prevede drept motiv de excludere de la participarea la un contract încălcarea unei asemenea condiții speciale. Un astfel de motiv de excludere ar fi de altfel dificil de înțeles întrucât problema respectării de către un ofertant a condițiilor speciale pe care s-a angajat să le îndeplinească nu se pune decât după atribuirea contractului acestui operator. Nu ar fi vorba, așadar, despre un criteriu de selecție calitativ care să poată justifica excluderea unui ofertant.

41 Această instanță apreciază că sancțiunea excluderii ofertei în caz de nerespectare a articolului 3 alineatul 1 din LTTG nu s-ar întemeia pe un motiv valabil întrucât angajamentele prevăzute de această dispoziție nu au decât un caracter declarativ.

42 Pe de altă parte, instanța de trimitere consideră că această sancțiune este inutilă întrucât, în cadrul unei proceduri de atribuire a unui contract de achiziții publice precum cea în discuție în litigiul principal, obligația referitoare la plata salariului minim prevăzută la articolul 3 alineatul 1 din LTTG face parte din obligațiile, care figurează atât în anunțul de participare, cât și în caietul de sarcini, de care adjudecatarul este ținut prin contract ca urmare a atribuirii contractului și a căror respectare este asigurată prin sancțiunea contractuală prevăzută la articolul 7 alineatul 1 din LTTG.

43 În aceste condiții, Oberlandesgericht Koblenz (Tribunalul Regional Superior din Koblenz) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 56 primul paragraf TFUE coroborat cu articolul 3 alineatul (1) din Directiva 96/71 trebuie interpretat în sensul că se opune unei dispoziții naționale care impune unei autorități contractante să atribuie contracte de achiziții publice numai unor ofertanți care, la depunerea ofertei, se angajează în scris, la fel ca subcontractanții acestora, să plătească personalului lor însărcinat cu executarea contractului un salariu minim stabilit de stat numai pentru contractele de achiziții publice, dar nu și pentru contractele cu caracter privat, în condițiile în care un asemenea salariu minim nu este impus nici de o legislație de generală aplicare, nici de o convenție colectivă de aplicabilitate generală de care să fie ținuți în acest sens potențialii contractanți sau eventualii subcontractanți ai acestora?

2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare:

Dreptul Uniunii în materia atribuirii contractelor de achiziții publice, în special articolul 26 din Directiva 2004/18, trebuie interpretat în sensul că se opune unei dispoziții naționale precum articolul 3 alineatul 1 a treia teză din LTTG, care prevede excluderea obligatorie a ofertei în cazul în care un ofertant nu se angajează, încă de la depunerea ofertei, printr-o declarație separată, să întreprindă un act la care, în cazul atribuirii contractului, ar fi obligat contractual și fără ca el să fi depus respectiva declarație?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitate

44 Orașul Landau, precum și guvernele german și italian susțin că prima întrebare este inadmisibilă, invocând absența, confirmată de instanța de trimitere, a oricărui element transfrontalier care să caracterizeze litigiul principal, întrucât toate întreprinderile care au participat la procedura de atribuire a contractului în discuție în litigiul principal sunt stabilite pe teritoriul statului membru căruia îi aparține autoritatea contractantă, și anume Republica Federală Germania. În lipsa unui element transfrontalier, Curtea nu ar fi competentă pentru a se pronunța asupra compatibilității măsurii în discuție în litigiul principal cu Directiva 96/71 și/sau cu articolul 56 TFUE. Guvernul italian contestă de asemenea admisibilitatea celei de a doua întrebări, pentru motive similare.

45 Aceste obiecții trebuie să fie respinse.

46 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că împrejurarea că, pe plan formal, instanța națională a formulat o întrebare preliminară făcând trimitere la anumite dispoziții ale dreptului Uniunii nu împiedică Curtea să îi furnizeze toate elementele de interpretare care pot fi utile pentru soluționarea cauzei cu care este sesizată, indiferent dacă instanța menționată s-a referit sau nu s-a referit la acestea în enunțul întrebărilor sale. În această privință, revine Curții sarcina de a extrage din ansamblul elementelor furnizate de instanța națională și mai ales din motivarea deciziei de trimitere elementele de drept al Uniunii care necesită o interpretare, având în vedere obiectul litigiului (a se vedea printre altele Hotărârea Vicoplus și alții, C-307/09-C-309/09, EU:C:2011:64, punctul 22).

47 În această privință, pentru a oferi un răspuns util instanței de trimitere, prima întrebare trebuie să fie examinată în primul rând în raport cu dispoziția din dreptul Uniunii care o guvernează în mod specific, și anume articolul 26 din Directiva 2004/18, dispoziție la care face referire de altfel în mod expres instanța de trimitere în cadrul celei de a doua întrebări (a se vedea prin analogie Hotărârea Rüffert, C-346/06, EU:C:2008:189, punctul 18).

48 Or, din dosarul de care dispune Curtea, în special din decizia Vergabekammer Rheinland-Pfalz (Camera pentru Achiziții Publice a Landului Renania-Palatinat), la care se face referire la punctul 28 din prezenta hotărâre, reiese cu claritate că directiva menționată este aplicabilă în cauza principală întrucât valoarea contractului de achiziții publice în cauză depășește cu mult pragul relevant de aplicare prevăzut de aceeași directivă, care, la data faptelor din cauza principală, era stabilit la 200 000 de euro.

49 Dat fiind că, în speță, Directiva 2004/18 este aplicabilă, aspect care nu a fost de altfel contestat de niciuna dintre părțile interesate care au formulat observații scrise sau care au fost prezente la ședința desfășurată în fața Curții, o întrebare referitoare la interpretarea uneia dintre dispozițiile sale, în speță articolul 26 din aceasta, este admisibilă, chiar dacă este formulată, precum în prezenta cauză, în cadrul unui litigiu ale cărui elemente se limitează în totalitate la interiorul unui singur stat membru.

50 Pe de altă parte, chiar dacă, în prezenta cauză, toate elementele acestui litigiu se limitează la interiorul unui singur stat membru, Curtea este competentă să se pronunțe cu privire la articolul 56 TFUE dacă gradul de armonizare prevăzut de directiva menționată permite acest lucru.

51 Astfel, întrucât valoarea contractului în discuție în litigiul principal depășește în mod clar pragul de aplicare relevant prevăzut de aceeași directivă, trebuie să se considere că acest contract prezintă un interes transfrontalier cert. Așadar, nu se poate exclude nicidecum posibilitatea ca întreprinderi stabilite în alte state membre decât Republica Federală Germania să fi fost interesate să participe la contractul respectiv în urma publicării anunțului de participare, chiar dacă, în definitiv, ele au decis să nu participe la procedura de atribuire pentru motive care le sunt proprii, dar care, pentru unele dintre

aceste întreprinderi care sunt stabilite în state membre în care costul vieții și nivelul salariului minim în vigoare sunt semnificativ mai mici decât cele existente în landul Renania-Palatinat, ar putea să includă obligația prevăzută în mod expres de respectare a salariului minim impus în acest land.

52 Rezultă că prima întrebare, reformulată în sensul că privește în primul rând interpretarea articolului 26 din Directiva 2004/18, precum și cea de a doua întrebare sunt admisibile.

Cu privire la fond

Cu privire la prima întrebare

53 Având în vedere considerațiile care precedă, referitoare la admisibilitatea cererii de decizie preliminară, este necesar să se considere că, prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 26 din Directiva 2004/18 trebuie interpretat în sensul că se opune unei legislații a unei entități regionale a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care îi obligă pe ofertanți și pe subcontractanții lor să se angajeze, printr-o declarație scrisă care trebuie să fie atașată la oferta lor, să plătească personalului care va fi desemnat să execute prestațiile care fac obiectul unui contract de achiziții publice un salariu minim stabilit de această legislație.

54 În această privință, o dispoziție națională precum articolul 3 din LTTG, prin faptul că prevede obligația oricărui ofertant și subcontractant de a se angaja față de autoritatea contractantă să plătească personalului care urmează să execute contractul de achiziții publice vizat un salariu minim stabilit de lege, trebuie să fie calificată drept „condiție specială privind executarea contractului” care se referă la „aspecte sociale” în sensul articolului 26 din această directivă.

55 În speță, această condiție specială a fost menționată atât în anunțul de participare, cât și în caietul de sarcini, astfel încât condiția procedurală de transparență, prevăzută de acest din urmă articol, este îndeplinită.

56 Pe de altă parte, din considerentul (33) al aceleiași directive reiese că o condiție specială de executare a contractului este compatibilă cu dreptul Uniunii cu condiția să nu aibă, fie direct, fie indirect, un caracter discriminatoriu. Or, este cert că o dispoziție națională precum cea în discuție în cauza principală îndeplinește această condiție.

57 În plus, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, atunci când o măsură națională intră într-un domeniu care a făcut obiectul unei armonizări exhaustive la nivelul Uniunii, această măsură trebuie apreciată în raport cu dispozițiile acestei măsuri de armonizare, iar nu în raport cu dreptul primar al Uniunii (a se vedea în acest sens printre altele Hotărârea DaimlerChrysler, C-324/99, EU:C:2001:682, punctul 32, Hotărârea Brzeziński, C-313/05, EU:C:2007:33, punctul 44, și Hotărârea Comisia/Ungaria, C-115/13, EU:C:2014:253, punctul 38).

58 Or, potrivit articolului 26 din Directiva 2004/18, pot fi impuse condiții speciale de executare a contractului „cu condiția să fie compatibile cu dreptul comunitar”.

59 Rezultă de aici că directiva menționată nu reglementează în mod exhaustiv domeniul condițiilor speciale de executare a contractelor, astfel încât reglementarea în discuție în litigiul principal poate fi apreciată în raport cu dreptul primar al Uniunii.

60 În aceste condiții, conform considerentului (34) al Directivei 2004/18, în cadrul examinării compatibilității măsurii naționale în discuție în litigiul principal cu dreptul Uniunii, este necesar să se verifice dacă, în situațiile transfrontaliere, în care lucrătorii unui stat membru prestează servicii într-un alt stat membru în cadrul unui contract de achiziții publice, condițiile minime prevăzute de Directiva 96/71 sunt respectate în țara gazdă în ceea ce privește lucrătorii detașați.

61 În speță, este necesar să se constate că instanța de trimitere ridică problema efectelor măsurii naționale în discuție în litigiul principal asupra unor întreprinderi stabilite în afara teritoriului german care au putut să fie interesate să participe la procedura de atribuire a contractului de achiziții publice respectiv și să preconizeze detașarea lucrătorilor lor pe acest teritoriu, pentru motivul că aceste întreprinderi s-ar putea să fi renunțat la această participare din cauza obligației care le era impusă de a se angaja să respecte salariul minim stabilit de LTTG. Prin urmare, este necesar ca această măsură națională să fie examinată în raport cu articolul 3 alineatul (1) din Directiva 96/71.

62 În această privință, trebuie să se constate că o dispoziție precum articolul 3 din LTTG trebuie să fie calificată drept „act cu putere de lege", în sensul articolului 3 alineatul (1) primul paragraf prima liniuță din directiva menționată, care prevede un „salariu minim", în sensul articolului 3 primul paragraf litera (c) din aceeași directivă. Astfel, pe de o parte, contrar Legii landului Saxonia Inferioară privind atribuirea contractelor de achiziții publice care era în discuție în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Rüffert (C-346/06, EU:C:2008:189), o dispoziție precum articolul 3 din LTTG stabilește ea însăși nivelul respectiv al salariului minim. Pe de altă parte, la data faptelor din cauza principală, nici AEntG, nici o altă reglementare națională nu impuneau, în sectorul serviciilor poștale, un salariu la un nivel inferior.

63 Această calificare nu poate fi repusă în discuție din cauza împrejurării că măsura națională analizată se aplică contractelor de achiziții publice, iar nu contractelor private, întrucât condiția privind aplicarea generală definită la articolul 3 alineatul (8) primul paragraf din Directiva 96/71 nu se aplică decât convențiilor colective sau sentințelor arbitrale menționate la articolul 3 alineatul (1) primul paragraf a doua liniuță din această directivă.

64 În plus, dat fiind că măsura națională în discuție în litigiul principal se înscrie în cadrul articolului 26 din Directiva 2004/18, care permite, în anumite condiții, impunerea unui salariu minim în contractele de achiziții publice, nu se poate pretinde ca această măsură să se extindă dincolo de acest domeniu specific, aplicându-se cu caracter general în toate contractele, inclusiv în contractele private.

65 Astfel, limitarea domeniului de aplicare al măsurii naționale la contractele de achiziții publice este simpla consecință a faptului că există norme de drept al Uniunii care sunt specifice acestui domeniu, în speță cele prevăzute de Directiva 2004/18.

66 Rezultă de aici că articolul 26 din Directiva 2004/18 coroborat cu Directiva 96/71 permite statului membru gazdă să prevadă, în cadrul atribuirii unui contract de achiziții publice, o normă imperativă de protecție minimă prevăzută la articolul 3 alineatul (1) primul paragraf litera (c) din această directivă, precum cea în discuție în litigiul principal, care impune respectarea de către întreprinderile stabilite în alte state membre a unui nivel al salariului minim în beneficiul lucrătorilor lor detașați pe teritoriul statului membru gazdă în scopul executării acestui contract de achiziții publice. Astfel, o asemenea normă face parte din nivelul de protecție care trebuie garantat lucrătorilor respectivi (a se vedea în acest sens Hotărârea Laval un Partneri, C-341/05, EU:C:2007:809, punctele 74, 80 și 81).

67 Această interpretare a articolului 26 din Directiva 2004/18 este în plus confirmată de interpretarea dispoziției menționate în lumina articolului 56 TFUE, având în vedere faptul că această directivă urmărește în special realizarea liberei prestări a serviciilor, care este una dintre libertățile fundamentale garantate prin tratat (a se vedea prin analogie Hotărârea Rüffert, C-346/06, EU:C:2008:189, punctul 36).

68 Rezultă de altfel din considerentul (2) al directivei menționate că dispozițiile de coordonare pe care le conține aceeași directivă în ceea ce privește contractele de achiziții publice care depășesc o anumită valoare trebuie să fie interpretate în conformitate cu normele și cu principiile prevăzute de tratat, care le includ pe cele referitoare la libera prestare a serviciilor.

69 În această privință, din jurisprudența Curții reiese că impunerea, în temeiul unei reglementări naționale, a unei remunerații minime ofertanților și eventualilor subcontractanți ai acestora stabiliți în alt stat membru decât cel al autorității contractante și în care valorile salariului minim sunt inferioare constituie o sarcină economică suplimentară care este susceptibilă să împiedice, să îngreuneze sau să facă mai puțin atractivă executarea prestațiilor lor în statul membru gazdă. În consecință, o măsură precum cea în discuție în litigiul principal poate constitui o restricție în sensul articolului 56 TFUE (a se vedea în acest sens printre altele Hotărârea Bundesdruckerei, C-549/13, EU:C:2014:2235, punctul 30).

70 O astfel de măsură națională poate fi justificată în principiu de obiectivul protecției lucrătorilor (a se vedea în acest sens Hotărârea Bundesdruckerei, C-549/13, EU:C:2014:2235, punctul 31).

71 Cu toate acestea, astfel cum a subliniat instanța de trimitere, se ridică problema dacă din cuprinsul punctelor 38-40 din Hotărârea Rüffert (C-346/06, EU:C:2008:189) rezultă că o asemenea justificare nu poate fi reținută pentru motivul că salariul minim impus de articolul 3 alineatul 1 din LTTG nu se aplică decât contractelor de achiziții publice, cu excluderea contractelor cu caracter privat.

72 Se impune un răspuns negativ la această întrebare.

73 Astfel, din cuprinsul punctelor 38-40 din Hotărârea Rüffert (C-346/06, EU:C:2008:189) rezultă că, deși, în cadrul examinării în raport cu articolul 56 TFUE a măsurii naționale în discuție în cauza în care s-a pronunțat hotărârea respectivă, Curtea a concluzionat că această măsură nu putea fi justificată prin obiectivul protecției lucrătorilor, aceasta s-a întemeiat pe anumite caracteristici proprii măsurii menționate care o disting în mod clar de măsura națională în discuție în litigiul principal.

74 Astfel, în Hotărârea Rüffert (C-346/06, EU:C:2008:189), Curtea s-a întemeiat pe constatarea că, în cauza în care s-a pronunțat hotărârea respectivă, era în discuție o convenție colectivă care nu se aplica decât sectorului construcțiilor, care nu era aplicabilă contractelor private și care nu fusese declarată de generală aplicare. Pe de altă parte, Curtea a arătat că nivelul salariului stabilit de această convenție colectivă depășea nivelul salariului minim aplicabil în acest sector în temeiul AEntG.

75 Or, nivelul salariului minim impus de măsura în discuție în litigiul principal este stabilit de un act cu putere de lege care, în calitate de normă imperativă de protecție minimă, se aplică, în principiu, la modul general atribuirii oricărui contract de achiziții publice în landul Renania-Palatinat, indiferent de sectorul vizat.

76 În plus, acest act cu putere de lege conferă o protecție socială minimă, întrucât, la data faptelor din cauza principală, nici AEntG și nici o altă reglementare națională nu impuneau, în sectorul serviciilor poștale, un salariu minim la un nivel inferior.

77 Având în vedere toate considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 26 din Directiva 2004/18 trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei legislații a unei entități regionale a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care îi obligă pe ofertanți și subcontractanții lor să se angajeze, printr-o declarație scrisă care trebuie să fie atașată la oferta lor, să plătească personalului care va fi desemnat să execute prestațiile care fac obiectul contractului de achiziții publice respectiv un salariu minim stabilit de această legislație.

Cu privire la a doua întrebare

78 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 26 din Directiva 2004/18 trebuie interpretat în sensul că se opune unei legislații a unei entități regionale a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care prevede excluderea de la participarea la o procedură de atribuire a unui contract de achiziții publice a ofertanților și a

subcontractanților lor care refuză să se angajeze, printr-o declarație scrisă care trebuie să fie atașată la oferta lor, să plătească personalului care va fi desemnat să execute prestațiile care fac obiectul contractului de achiziții publice respectiv un salariu minim stabilit de această legislație.

79 Din răspunsul dat la prima întrebare rezultă că articolul 26 menționat trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei legislații a unei entități regionale a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care îi obligă pe ofertanți și pe subcontractanții lor să se angajeze, printr-o declarație scrisă care trebuie să fie atașată la oferta lor, să plătească personalului care va fi desemnat să execute prestațiile care fac obiectul contractului de achiziții publice respectiv un salariu minim stabilit de această legislație.

80 Articolul 3 alineatul 1 din LTTG prevede de asemenea că, în cazul în care această declarație nu a fost prezentată la depunerea ofertei și nu este prezentată nici după formularea unei cereri în acest sens, această ofertă este exclusă de la evaluare.

81 Pe de altă parte, articolul 7 din LTTG prevede un regim de sancțiuni care se aplică în diferite ipoteze în care un asemenea angajament scris a fost anexat la ofertă, dar nu a fost respectat în cursul executării contractului de achiziții publice. Acest regim nu este relevant în cadrul cauzei principale, care privește excluderea unui ofertant care refuză să anexeze acest angajament la oferta sa.

82 În speță, RegioPost a fost exclusă de la participarea la procedura de atribuire a contractului de achiziții publice în discuție în litigiul principal după ce a refuzat să își regularizeze oferta prin anexarea la aceasta a angajamentului său scris privind respectarea obligației de a plăti salariul minim prevăzut la articolul 3 alineatul 1 din LTTG.

83 Or, excluderea participării la acest contract nu poate fi calificată drept sancțiune. Ea nu este decât consecința nerespectării, caracterizată prin lipsa anexării la ofertă a angajamentelor scrise impuse de articolul 3 alineatul 1 din LTTG, a unei cerințe formulate într-un mod foarte transparent în anunțul de participare respectiv și care urmărește să scoată de la bun început în evidență importanța respectării unei norme imperative de protecție minimă, autorizată în mod expres la articolul 26 din Directiva 2004/18.

84 Într-adevăr, așa cum acest din urmă articol nu se opune posibilității de a impune un angajament scris privind respectarea normei menționate, tot astfel, el permite o asemenea excludere.

85 Importanța respectării acestei norme imperative de protecție minimă reiese de altfel în mod expres din considerentul (34) al Directivei 2004/18, în măsura în care acesta precizează că, în cazul nerespectării obligațiilor impuse de dreptul național în materie, printre altele, de condiții de muncă, statele membre pot califica o asemenea nerespectare drept abatere gravă sau încălcare a eticii profesionale de către operatorul economic, care poate duce la excluderea respectivului operator economic din procedura de atribuire a unui contract de achiziții publice.

86 Pe de altă parte, constrângerea pe care o reprezintă pentru ofertanți și, dacă este cazul, pentru subcontractanții lor obligația de a include un angajament privind respectarea unui salariu minim, precum cel prevăzut la articolul 3 alineatul 1 din LTTG, este nesemnificativă, aceasta cu atât mai mult cu cât ei pot să se limiteze la a completa formulare prestabilite.

87 Caracterul adecvat și proporțional al excluderii unui operator de la participarea la o procedură de atribuire a unui contract de achiziții publice, precum excluderea prevăzută la articolul 3 alineatul 1 din LTTG, reiese de asemenea din faptul că această dispoziție prevede în mod expres că excluderea menționată se poate aplica numai dacă, după ce a fost invitat să își completeze oferta prin adăugarea la aceasta a angajamentului respectiv, operatorul în cauză refuză, precum în cauza principală, să se conformeze.

88 Din ansamblul considerațiilor care precedă rezultă că trebuie să se răspundă la a doua întrebare că articolul 26 din Directiva 2004/18 trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei legislații a unei entități regionale a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care prevede excluderea de la participarea la o procedură de atribuire a unui contract de achiziții publice a ofertanților și a subcontractanților lor care refuză să se angajeze, printr-o declarație scrisă care trebuie să fie atașată la oferta lor, să plătească personalului care va fi desemnat să execute prestațiile care fac obiectul contractului de achiziții publice respectiv un salariu minim stabilit de această legislație.

Cu privire la cheltuielile de judecată

89 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a patra) declară:

1) **Articolul 26 din Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii, astfel cum a fost modificată prin Regulamentul (UE) nr. 1251/2011 al Comisiei din 30 noiembrie 2011, trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei legislații a unei entități regionale a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care îi obligă pe ofertanți și pe subcontractanții lor să se angajeze, printr-o declarație scrisă care trebuie să fie atașată la oferta lor, să plătească personalului care va fi desemnat să execute prestațiile care fac obiectul contractului de achiziții publice respectiv un salariu minim stabilit de această legislație.**

2) **Articolul 26 din Directiva 2004/18, astfel cum a fost modificată prin Regulamentul nr. 1251/2011, trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei legislații a unei entități regionale a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care prevede excluderea de la participarea la o procedură de atribuire a unui contract de achiziții publice a ofertanților și a subcontractanților lor care refuză să se angajeze, printr-o declarație scrisă care trebuie să fie atașată la oferta lor, să plătească personalului care va fi desemnat să execute prestațiile care fac obiectul contractului de achiziții publice respectiv un salariu minim stabilit de această legislație.**

Semnături